

1. РУСКАТА ПОЛИТИЧЕСКА СИСТЕМА, ПОГЛЕДНАТА ОТВЪН. ИСКРА БАЕВА

Искра Баева,

професор, доктор по история

в Историческия факултет на СУ "Св. Климент Охридски"

РУСКАТА ПОЛИТИЧЕСКА СИСТЕМА, ПОГЛЕДНАТА ОТВЪН

[Baeva Iskra Quo vadis Russia 2012.pdf](#)

Традиционно, независимо от многобройните си мета тормози (като Московско княжество, Руска империя, Съветски съюз или Руска федерация), Русия винаги е представлявала загадка за по-близките и по-далечните западни държави, като окраските на тази загадка са най-различни, но в повечето случаи са в цветовете на преките или опосредствани страхове. Само за илюстрация ще спомена знаменателния израз на британския премиер Уинстън Чърчил, че Русия (тогава Съветски съюз) представлява една „загадка, обвита в мистерия във вътрешността на една енигма“. От тази изходна позиция ще започна своя опит за анализ на това как изглежда отвън съвременната руска политическа система в светлината на последните избори в Русия.

Веднага трябва да направя уговорката как ще интерпретирам понятието „отвън“. Външното за Русия може да бъде твърде различно като географска посока, отдалеченост в пространството, емоционална нагласа, политически или държавни интереси. Разликите в тези случаи са много и често пъти кардинални. Като пример за тях мога да посоча дълбинния полски страх от всякакво засилване на Русия, от една страна, и от друга, сръбската надежда за ефективна помощ, да не споменавам за полярното във времето и в политическото пространство българско отношение^[1]. Много бих могла да говоря за исторически обоснованите предубеждения и страхове на Полша и поляците, изразени силно и въздействащо например в киното с филма „Катин“ на Анджей Вайда от 2008 г. или с „1920. Варшавската битка“ на Йежи Хофман (филмирал трилогията и на Хенрих

Сенкевич) от 2012 г. Много може да се говори и за реализираните и нереализираните надежди за руска помощ на славянските народи от Балканите. Но тези разкази едва ли биха могли да заинтересуват съвременната българска публика, а и да повлияят върху съдбата на днешна Русия. Затова във фокуса на моето внимание ще бъде поставена западната оценка за политическата система на Руската федерация. Понятието западна оценка също има нужда от уточняване, тъй като през последните десетилетия Западът се разрасна и доби трудни за географско дефиниране форми. Всъщност имам предвид преди всичко оценките на Съединените щати и на страните от Европейския съюз (където вече се намира и България).

Тъй като фокусът на нашата научна дискусия „Президентски избори Русия 2012-а. Quo vadis...“ са последните руски избори – парламентарните от 4 декември 2011 г. и преди всичко президентските от 4 март 2012 г., няма да се връщам далеч назад във времето, когато е създадена новата руска политическа система, но не мога и да не спомена това, тъй като Владимир Путин при цялата си силовост и дългогодишно пребиваване във властта (осем години като президент и още четири като министър-председател) не е неин създател, а само ползвател и продължител. От собствен опит знаем колко труден и заобиколен се оказва нашият път към плуралистичната парламентарна демокрация от западен тип. Той беше толкова дълъг, въпреки че България е средна по големина европейска държава, изцяло зависима от външни сили и осъществила рязък и неоспорван от никого поврат след 10 ноември 1989 г. от източната към западната политическа система. А какво можем да кажем за Руската федерация, която се ражда в резултат от няколко разнопосочни събития: опитът да се съживи и реформира изградената от Сталин политическа система – горбачовата „перестройка“[\[2\]](#), следващият опит тя да се запази силово чрез пародиен преврат на 19 август 1991 г.[\[3\]](#), забраната на управлявалата с десетилетия държавна партия КПСС и силната вяра в магическата лечебна сила на заимствания западен либерален модел[\[4\]](#).

Западният модел се оказва значително по-трудно приложим в Русия, отколкото при нас – не защото не е направен опит да бъде въведен, а защото реакцията на обществото е твърде различна. Годишите на дълбоки трансформации, олицетворявани от голямата преди всичко във физически план фигура на Борис Елцин, променят изцяло Русия[\[5\]](#). Всичко започва с обявената през 1991 г. независимост на Русия от Съветския съюз, която предизвиква изумление у външните наблюдатели (защото центърът – Русия, иска да се „освободи“ от своята периферия, което противоречи на държавната логика), и се премине към изграждането на нова плуралистична система, централно място в която играе партията на властта, независимо как се казва, и се завърши с утвърждаването на капитализъм, опрян върху олигарси, утвърдили се не в конкурентна, а в престъпно-монополна борба, свързана с нелегално приватизиране на огромните ресурси, останали от социалистическия Съветски съюз. Това са темелите, върху които е изградена руската политическа система и която наследява на Путин, посочен лично от Елцин и избран безапелационно от руснаците без каквито и да било илюзии.

Липсата на илюзии в президентските избори от 7 май 2000 г. е наследство от предходните президентски избори на 3 юли 1996 г. Тогава Елцин е преизбран за втори път на поста, въпреки че в началото на кампанията одобрението за него е едва 3 %, а разочарованието на руснаците от преобразованията и от сриналия се външен образ на Русия е изключително голямо. Преизбирането на Елцин става след масивни фалшификации, извършени с помощта и на сътрудниците му, и на американските му съветници в хода на кампания, която плаши избирателите с катастрофален сценарий, ако спечели основният му противник Геннадий Зюганов, лидер на Комунистическата партия на Руската федерация (КПРФ)[\[6\]](#). С оглед на българските реалности си заслужава да припомним, че в медийната война срещу „комуниста“ Зюганов беше включена и България – руските телевизии тогава показваха дългите опашки за хляб и нарастващата банкова и икономическа криза при правителството на Жан Виденов от БСП като доказателство, докъде може да доведе Русия избирането на настоящ или бивш комунист (не че Елцин, за разлика от Виденов, не беше бивш висш комунистически функционер).

Все пак каква е политическата система на днешна Русия и как се съотнася тя с господстващия в света (поне в западния) модел на демокрация?

Факт е, че Русия по време на първото краткотрайно пребиваване на Путин на поста министър-председател (16 август – 31 декември 1999 г.) и двата му президентски мандата (2000–2008) значително се промени. Въпрос е дали заслугата за промените е негова лична и дали, ако е негова, тя става чрез смяна на политическата система или благодарение на различния начин, по който той я контролира и направлява. Склонна съм да приема за верен последния вариант. Путин е посочен от Елцин, но в никакъв случай, защото е негово подобие, по-скоро като противоположност. За разлика от партийната кариера на Елцин, тази на Путин се развива почти изцяло в рамките на тайните служби – в епохата на държавния социализъм в КГБ (Комитет за държавна сигурност), след опита за преврат от август 1991 г. той става сътрудник на кмета на Ленинград (Санкт Петербург) Анатолий Собчак, а от 1996 г. се премества в президентската администрация в Москва, където за повече от година (от 25 юли 1998 до 9 август 1999 г.) е назначен за ръководител на наследилата КГБ ФСБ (Федерална служба за сигурност). И по характер пестеливият на емоции Путин силно се отличава от експресивния Елцин, както и по отношението си към вечния руски проблем с водката – Елцин беше типичен руснак, любител на водката, докато Путин по-скоро може да се причисли към рядката порода на руските

въздържатели.

Могат да се изброяват още различия между първите двама президенти на Руската федерация, но и посочените по-горе са повече от достатъчни, за да обусловят настъпилите промени в политиката на Русия. В момента, когато Путин поема властта, тя изглежда по следния начин: „изпуснато управление на страната, клановост, олигархия, вътрешни конфликти, сепаратизъм, престъпност, война в Чечения, отсъствие на Русия на световната сцена“. Още в първите години от управлението на Путин е осъществен успешен опит на центъра (Москва) да си върне контрола върху периферията както с втората Чеченска война, така и с отмяната на избирането на губернаторите за сметка на назначаването им от изпълнителната власт [7]. Така Путин се възползва от широките президентски прерогативи в конституцията от 12 декември 1993 г., като ограничава демократичните права на изборност за сметка на по-ефективното директно управление на огромната територия на Русия.

Промени настъпват поне в още две важни сфери, едната от които е ролята на оформилите се при Елцин олигархични структури като основна опора на властта. Промяната в отношението на Путин към олигарсите не е драстична, тъй като те продължават да участват в управлението (някои, например Роман Абрамович и като губернатор на Чукотка), но не всички и не безусловно. До управлението са допуснати само лоялните на властта олигарси и то, при условие че са готови да вложат пари и усилия в развитието на страната. А онези, които не искат да спазват новите правила на властта, са подложени на репресии – най-ярък и демонстративен е примерът със съсобственика на нефтената компания ЮКОС и един от най-богатите хора в света Михаил Ходорковски (тогава на 16-о място в света според „Форбс“). Заради нежеланието на Ходорковски да се подчини, той е двукратно съден и осъден (през 2005 и 2010 г.) за икономически и финансови престъпления. Така Путин разделя олигарсите на „добри“ и „лоши“, а у редовите руснаци се създава не съвсем вярното усещане, че законността се завръща, след като и олигарсите могат да бъдат съдени.

Втората видима промяна след влизането на Путин в Кремъл настъпва в отношенията на Русия с външния свят и по-специално със Запада. При Елцин Русия е в ролята на бивша глобална сила, доброволно капитулирала пред Запада, чиито заслуги се свеждат до това, че се е отказала от Студената война и е спестила на Запада усилия и пари. Елцинова Русия ентусиазирано сътрудничи на Запада [8] и е възприемана като страничен придатък на еднополюсния свят, ръководен от Съединените щати [9]. При Путин е изграден нов образ на Русия. Възползвайки се от някои годишнини – най-вече във връзка с победата във Втората световна война, Путин припомня миналото, глобалната роля на Съветския съюз и се опитва да върне част от величието на страната ако не в Европа, то поне в Азия и останалия свят.

Промените при Путин стават видими само няколко години след влизането му във властта, но те не означават дълбока промяна и още по-малко смяна на политическата система. Путин само трансформира и видоизменя създадената по времето на Елцин система. През 90-те години на ХХ в. руската политическа система е определена от външния (западен) свят като демократична, макар и с недемократични черти или по-скоро с недемократични действия. Сравнена със западноевропейското разбиране за демокрация функциониращата през последните 20 години политика в Русия може да се определи като отговаряща на т.нар. формален норматив на демокрацията: съществува плуралистичен парламент, в който се влиза след общонационални многопартийни избори, президентски избори с повече от един кандидат, които са по-важни от всички други заради необикновено големите пълномощия на президента (в европейски мащаб), съществуват конкуриращи се идеологии и политически виждания от ляво до дясно, представени от комунистите (които обаче като идеология и действие принципно се отличават от съветските болшевики), от социалноориентирани сили, от либерали, особено силно представени във властта по времето на Елцин и трайно отстранени от нея през първото десетилетие на ХХI в., демократи, консерватори, позиционирали се трайно като управляващи, както и многобройни и разнообразни националисти, често приемащи неочаквани названия от рода на либералдемократи или националболшевики.

Но зад външната видимост на традиционна демокрация в Русия е извършено канализиране и преподреждане на политическите партии и преформулиране на правилата за участието им политическия процес. На практика е създаден специфично руски политически модел на демокрация, който по време на дългогодишното управление на Путин започва да се описва с допълнителни прилагателни като „суверенна“ или „управляема демокрация“ [10]. Един от известните по време на „перестройката“ политолози Александър Ципко нарича руската политическа система „корпоративна монархия“, като според него най-ярката ѝ характеристика е в това, че „не управляващата партия изтласква нагоре управляващия елит, а напротив – управляващият елит години наред създава различни управляващи партии“ [11]. Без да правя пряк паралел, искам да припомня, че през миналия век и Бирма се самоопределя като „направлявана демокрация“. Но заслужава да се отбележи и това, че няма един единствен общовалиден модел на демокрация: например американският се характеризира с твърде голяма роля на президента, който директно ръководи и правителството, а не по-малки са различията между политическите системи на държавите и от Западна Европа – двупартийни или многопартийни, републики или монархии, президентски или премиерски и т.н.

Независимо от демократичното разнообразие на Запад, руската демокрация като цяло си остава много по-различна от западните. Какво всъщност се крие зад определението суверенна или управляема демокрация? Най-общо казано руската демокрация е осигуряване на умел, но сигурен контрол на властта върху обществото, който прави държавата и политиката предсказуеми и им осигурява стабилност, предпазвайки я от сътресенията, разтърсвали руското общество през 90-те години на ХХ в. Ясно е, че властовият контрол е далеч от народовластието, но точно предсказуемостта на политиката е основната причина образът на Путин в Русия да е толкова положителен и различен от този на Елцин. Разбира се, това не важи за всички – либералната интелигенция и обогатилите се по времето на Елцин, но отстранени при Путин, никога не са го обичали.

Путинова Русия загърбва обществените и политическите кризи от времето на Елцин, защото зад формалните демократични процедури се крие твърда власт: опонентите бързо са отстранявани или репресирани, преките конкуренти, а и евентуалните алтернативни водачи са дискредитирани и маргинализирани, политически партии са създавани или направлявани, за да допълнят партията на властта (при Путин това е „Единна Русия“) и да лишат другите от евентуален електорат. На практика тази система е авторитарна, но функционираща като формална демокрация. Ако обаче разгледаме действията и структурите на властта в Русия в по-широк контекст, ще трябва да признаем, че със силни властови рефлексии се отличават управляващите от повечето държави от западната периферия, обикновено определяни като демократични. Или поне изглеждат демократични дотогава, докато в тях не избухнат революции. Сравнението и с постсъветските държави показва, че техните режими са значително по-авторитарни и недемократични от съвременния руски.

Оценката за руската политическа система като формално демократична, а по същество авторитарна е само единият проблем, свързан с президентските избори. Другият и то по-важен за темата е обяснението за бурната негативна реакция на Запада при подготовката, провеждането и обявяването на резултатите от президентските избори в Русия от 4 март 2012 г., които дават на Путин трети и то дълъг, шестгодишен, президентски мандат. Третият мандат наистина е нещо рядко срещано в демократичните страни, залагащи на ротация в постове и често определяща двумандатна граница за заемане на висока държавна длъжност. Но има и изключения, сред които заслужава да се спомене четирикратното избиране на Рузвелт за президент на САЩ (през 1932, 1936, 1940 и 1944 г.), което обаче става при извънредни обстоятелства, каквито създава Втората световна война.

Последователните избори в Русия от края на 2011 и началото на 2012 г. – парламентарните на 4 декември и президентските на 4 март, са посрещнати изключително негативно от Запада като цяло. Ако безпросветно сме проспали петнадесет години, вероятно можехме да помислим, че сегашната ситуация повтаря онази от съмнителните президентски избори от 1996 г. Но, както виждаме, и кандидатът на властта е различен, и резултатите са коренно противоположни – Владимир Путин има висока обществена подкрепа, а и неговата победа не предизвиква почти никакви съмнения от страна на социолозите. Откъде тогава идва негативната реакция?

Защо манипулациите и фалшификациите от 1996 г. са приети безмълвно и резултатът е приветстван от Запада, а подобни, макар и по-незначителни изборни нередности от 2011 и 2012 г. предизвикват толкова единодушна критична западна реакция? Това всъщност е основният въпрос. Критиките към руската политическа система в предизборния период са обосновани – пълното господство на „партията на властта“, силовото изтласкване на нежелани идеи и партии от участие в изборното състезание, господството на Путин в официалните медии, пренебрежителното отношение и окарикуряване на политическите противници, нежеланието на предизвестения кандидат да дискутира с останалите. Но тези злоупотреби не са нещо ново, те са характерни за всички руски избори от създаването на Руската федерация. През 90-те години има не просто полицейско насилие срещу опозиционни дейци, а е използвано и оръжие срещу противниците (достатъчно е да си спомним танковете, обстрелващи Белия дом на 3 октомври 1993 г. [\[12\]](#)). И въпреки това руските политически „особености“ никога не са предизвиквали такава негативна външна реакция, каквато предизвикват днес.

Западният, а и българският интерес към руските парламентарни и президентски избори, е изключително голям, по-оживен от обсъждането на арабските революции и от събитията в Сирия, които според наблюдатели са предизвикали смъртта на над 10 хил. души. Силната реакция показва, че критиките не са толкова към руската политическа система, която не се е променила съществено през последните месеци, колкото лично към Путин и най-вече заради вероятността той не само да се върне на президентския пост, а и да остане на него и четвърти мандат, което ще означава до 2024 г. Вярно е, че досегашните 12 години на Путин във властта – като президент и премиер, са достатъчно много за демократична политическа система, но те съвсем не са прецедент – германският канцлер Хелмут Кол управлява ФРГ в продължение на 16 години, без това да доведе до каквито и да било опасения за демокрацията, въпреки че Германия винаги е под подозрение заради демократичния начин, по който Адолф Хитлер получава властта през 1932-1933 г.

Негативната кампания за ставащото в Русия започва през есента на 2011 г., след като на 24 септември на конгрес на управляващата партия „Единна Русия“ президентът Дмитрий Медведев обявява: „За президент трябва да се кандидатира Владимир Путин. Аз приех предложението да оглавя изборната листа на партията и при успех на изборите да се заема с практическа работа в правителството. Смятам, че ще е правилно конгресът да подкрепи кандидатурата на председателя на партията Владимир Путин за длъжността президент на страната“[\[13\]](#). Това решение не би трябвало да изненадва, след като в западната преса още през март 2011 г. са публикувани твърдения на висши представители на властта от рода на: „Владимир Владимирович е националният водач на Русия, националният водач с главна буква, и така и ще бъде“, подкрепени с убеждението на външните наблюдатели, че „все едно кой ще се състезава за президентския пост в Русия на изборите през 2012 г., Владимир Путин ще продължи да е този, който взима решенията“[\[14\]](#).

Реакцията обаче е остро негативна – на първо място в самата Русия и то сред средната класа, създадена именно по управлението на Путин (при Елцин грижата е за олигарсите). Руското недоволство от цинизма на властта, когато двама души предрешават с лекота политическата съдба на огромната държава, събужда и западните надежди, че в Русия може нещо да се промени в интерес на Запада. Дефинирането на западния интерес не е трудно – за водачите на света след края на Студената война най-благоприятната роля на Русия е тя да бъде слаба и подчинена, както е при Елцин. Допълнително разочарование предизвикват и излъганите надежди, изразени от в. „Файненшъл таймс“: „Несъмнено през 2008 г., когато Дмитрий Медведев стана президент, беше утешително да се мисли, че завършилите право и почитателите на западната рокмузика могат да проправят път за граждански свободи, модернизирани икономика и не толкова агресивна външна политика. През септември обаче стана ясно, че Медведев само топли трона за Путин“[\[15\]](#). А в политиката няма по-лошо усещане от осъзнаването колко погрешна прогноза си дал.

Изборната кампания при парламентарните избори от декември 2011 г. е съпроводена от големи надежди. В навечерието на изборите кореспондентът на ДПА Стефан Коршак изразява убеждението си, че „Единна Русия“ ще получи най-малко 50 места по-малко и че събраните от опозицията нарушения в предизборния период ще променят резултатите[\[16\]](#). Дори и победата на „Единна Русия“ не променя очакванията за промяна. На другия ден след изборите Дойче веле излиза със заглавие „Путин се олюлява“ и продължава: „Непоклонимият и вездесъщ Путин губи почва под краката си: това е същинският резултат от парламентарните избори в Русия – поредния манипулиран вот. На руснаците явно вече не им е все тая, че ги лъжат“[\[17\]](#). Не по-малко обнадеждени, че промените идват, са и британските журналисти. На 9 декември 2011 г. Дейвид Хърст от в. „Гардиън“ пише: „В понеделник хиляди хора излязоха на московските булеварди с лозунги „Русия без Путин!“, „Революция!“ и „Позор!“, за да изразят гнева и недоволството си след проведените избори, които, макар и изкривени в полза на поддържаната от Кремъл партия „Единна Русия“, се превърнаха в шамар от изборителите в лицето на Владимир Путин“[\[18\]](#). Разбира се, не липсват и по-трезви мнения, които предупреждават, че Русия е по-различна от арабските държави и че промените няма да бъдат постигнати толкова лесно – такава е позицията на британския историк проф. Нейл Фергюсън[\[19\]](#).

Вероятно няма да кажа нищо ново, но според мен западната реакция на избирането на Путин за трети парламентарен мандат показва иманентно присъщите на системата на международни отношения двойни стандарти. А те не са добра предпоставка за развиване на ефективни отношения.

Двойните стандарти по отношение на руските избори се проявяват преди всичко в селективния подбор на фактите и в различната оценка за еднотипни събития. Така, безспорните нередности и фалшификации при изборите в Русия дават основание да се постави под въпрос легимността на избора на Путин, докато доказаните злоупотреби и манипулации при последните президентски и местни избори в България не предизвикаха такива съмнения у западните анализатори, че да поставят под въпрос избора на новия български президент, който беше сърдечно приветстван и поздравен с победата, въпреки че спечели едва на втория тур и с малка преднина. А на близо 64-те процента на Путин още при първия тур реакцията на в. „Ню Йорк Таймс“ беше да припомни, че „тази година за Владимир Путин са гласували със 7 милиона по-малко избиратели, отколкото за сегашния президент Дмитрий Медведев през 2008 г., и с 4 милиона по-малко, отколкото предпочетоха самия г-н Путин през 2004 г.“.

Преднамереното отношение проличава и в еволюцията на западните интерпретации от предизборния период. Протестите, предизвикани от манипулираните парламентарни избори от 4 декември 2011 г., са широко отразени и представени като появата на нова класа, гарант за демокрацията в Русия. Липсата на лидери в началото е възприета като доказателство за силата и спонтанността на протестите[\[20\]](#), по-късно такъв лидер е провидян в лицето на блогъра Алексей Навални. Тази кандидатура показва по-скоро непознаването на ситуацията и объркването, защото се оказва, че Навални е по-скоро националист, отколкото демократ. Проблемите на опозицията заемат водещо място в западните публикации[\[21\]](#). А остава и надеждата, че Путин може да не бъде избран[\[22\]](#), а единственият проблем се свежда до липсата на опозиционен лидер.

С приближаването на изборите обаче резултатите от социологическите анкети, включително и

независимата „Левада“, попарват западните надежди и тогава започва пропагандният сблъсък между тезите на опозицията и властта, в която западните медии заемат ясна позиция – протестиращите са наречени „митингуващи“, а подкрепящите властта „путингуващи“^[23]. Колкото повече приближават изборите толкова повече западните коментатори лансират тезата, че голяма победа за демокрацията в Русия ще бъде изпращането на Путин на втори тур. Малко по-късно се оказва, че и това едва ли ще стане и последват сравнения с предишни избори или търсенето на нови интерпретации, поставящи под съмнение резултатите^[24]. Такъв опит са широкото представените във всички западни и български медии заключения на недоволните интелектуалци, извършили паралелните преброявания, но само в секции в Москва, Санкт Петербург и други руски градове, а не и в цялата страна. Според тях, Путин всъщност е получил 53 %, а официалните резултати са фалшификация. Този отчаян стремеж да бъде заменена грубата реалност с въображаема е обясним за руската творческа интелигенция, която през последното десетилетие губи традиционно важната си роля на водач на руското общество, но може ли това да бъде основа за сериозен анализ на Запад, който да определи бъдещите отношения с Путинова Русия?

Как Западът като цяло вижда Русия след избора на Путин за президент? Най-важна е позицията на Съединените щати. Американската реакция като цяло е негативна^[25], макар и с различна интензивност в зависимост от политическите виждания. Президентската администрация влиза в конфликт с управляващите в Русия още при парламентарните избори, критично се отнася и към президентските, но реалностите принуждават американското правителство да признае избора на Путин, макар и три дни след обявяването на резултатите – на 7 март 2012 г.^[26]

Тъй като в САЩ тече кандидатпрезидентска кампания, руските избори се превръщат в част от нея. Най-остро реагират републиканските кандидати Джон Маккейн и Мит Ромни. Джон Маккейн се включва в опитите за активна американска намеса в руската политика^[27], докато Мит Ромни, който в крайна сметка успява да се пребори за президентската номинация на Републиканската партия, заявява пред Си Ен Ен, че Русия е „най-големият геополитически враг на САЩ“. Тези позиции силно напомнят за миналото отпреди две-три десетилетия. Подобен е и изводът на германския геополитолог Фредерик Уйлям Енгдал, който отговаря на въпроса „Защо Вашингтон не харесва Владимир Путин?“ така: „Истината е, че Вашингтон и, най-вече, администрацията на Барак Обама, не се вълнуват особено, дали Русия е демократична страна или не. Тревогата им е свързана с това, че новият президентски мандат на Путин ще се превърне в преграда за реализацията на плановете им за „пълнен спектър на доминация“ на планетата. Според руската Конституция президентът на Руската федерация е държавен глава и върховен главнокомандващ, т.е. това е човекът, който на практика управлява страната и изцяло контролира нейната външна и отбранителна политика“^[28].

Накрая искам да направя един малко по-общ извод. Отвън руската демокрация изглежда като тясна задължителна униформа, облечена върху силен и в двете значения на думата авторитаризъм и централизъм. Но това не е нещо ново нито за Русия, нито за Запада. Отговорът на въпроса защо точно днес външната реакция е толкова болезнена, поне според мен, трябва да се търси не толкова в проблемите на руската политическа система, колкото в промените в международните отношения. Съвпадението на множество фактори: финансово-икономическата криза, засегнала преди всичко западния свят, последиците от арабските революции, нарастващите проблеми в Близкия изток – Сирия и Иран, президентските избори в САЩ, налагат активна политика, а при предприемането ѝ Западът среща противопоставяне от страна на Русия, добила самочувствие през последното десетилетие и опитваща се да води самостоятелна политика и с помощта на незападни партньори. С други думи, оформилото се усещане от последните месеци за възраждане на позабравените рефлексии от Студената война може да бъде обяснено с възродения, макар и неоснователен страх, че Русия отново може да се превърне в голяма опасност за Запада. Особено като имаме на ум и старата дипломатическа поговорка, че Русия никога не е нито толкова силна, нито толкова слаба, колкото изглежда.

^[1] То обикновено се интерпретира в двете свои крайности: русофилство и русофобство. Така са озаглавени и издадените на компакт диск доклади от двете академични конференции от началото на XXI в. „Русия и България – между „филството“ и „фобството“. Материали от научните конференции „Русия и Европа през XX век“ и „Русия в българската история“. CD. Изд. „ИФ-94“, Сдружение „Анамнезис“, 2009.

^[2] Намеренията на Горбачов тогава, а не сега, личат най-ясно в първата му книга, преведена и разпространена из цял свят. – Горбачов, М. Преустройството и новото мислене за нашата страна и за целия свят. С., 1988.

^[3] Яковлев, А. Обвал. Последствие. Москва, 1992; Горбачов, М. С. Августовският преврат. С., 1992.

^[4] Този период от ранната история на Руската федерация е свързан с управлението на първия

руски президент Борис Елцин. – Елцин, Б. Изповед на дадена тема. Москва, 1990.

[5] Елцин, Б. Среднощни дневници. С., 2000; Коржаков, А. Борис Ельцин: от рассвета до заката. Москва, 1997.

[6] В първия тур на изборите Елцин получава най-много гласове, но едва 35,28 %, а на втория тур – 53,82 %. Между двата тура Елцин привлича на своя страна останалия трети ген. Александър Лебед, като го назначава за секретар на Съвета за сигурност. Пак между двата тура Елцин получава инфаркт, но щабът му успява да скрие този факт от обществото. Изобщо, по признанието на председателя на ръководителя на пресцентъра на Елцин В. А. Никонов, победата е спечелена с пълното използване на административния ресурс на президентската институция и въпреки това им се налага да прибегнат до фалшификации. – Замятина, Т. [Как избирали Бориса Ельцина](#). – Московские новости. № 24, 30.06.2006.

[7] Твърдите убеждения на Путин за развитието на Русия проличават още в първата му книга, издадена в България още през 2000 г. Тя представлява голямо интервю, дадено пред двама руски журналисти. – От първо лице. Разговори с Владимир Путин. С., 2000.

[8] Едно от най-неочакваните си изказвания Борис Елцин прави по време на визита в Германия. Той заявява, че съжالياва за победата във Втората световна война, защото Германия се оказва истинският победител в нея.

[9] В статия на Марк Симпсън по повод смъртта на Елцин, публикувана във в. „Гардиън“ на 25 април 2007 г., е дадена следната характеристика на Елцин: „Вечно пиян хитрец, който докара по-голямата част от своя народ до невъобразима бедност, като по същото време фантастично обогати своята клика. Президентът, който ограби едно цяло поколение, като открадна неговите пенсии, „изпрати“ жизненото равнище в свободно падане и намали с десетки години средната продължителност на живота на руските мъже... Човек, който започна кариерата си на популист с кампания срещу относително скромната корупция на партийните функционери, а после оглави страната в епохата на толкова мащабна корупция и бандитизъм, колкото не е имало в историята... Той не само угодническо пред западните интереси, но и насочи своята страна към почти окончателното ѝ унищожаване като политическа и военна сила на световната арена. Той изпрати Русия в калта, за да не ни се наложи да правим това ние“. Цит. по: <http://web.archive.org/web/2008011606>

[10] Повече за тази политическа и идеологическата концепция може да се намери в критичния анализ на Дугин, А. Good bye, golden boy. Първи размисли след напускането на Сурков. – Култура, бр. 8, 2 март 2012 г.

[11] Ципко, А. Русия – корпоративната монархия. <http://e-vestnik.bg/13175/rusiya-korporativnata-monarhiya/>, 19 ноември 2011 г.

[12] Става дума за конфликта между изпълнителната (Елцин) и законодателната (Върховния съвет и Конгреса на народните представители) власт, който започва с Указа на президента № 1400 за разпускане на парламента. Конституционният съд обаче постановява, че указът противоречи на тогавашната конституция и Върховният съвет гласува за прекратяване на пълномощията на президента Елцин. На 3 октомври противопоставянето преминава във въоръжен конфликт – Елцин въвежда извънредно положение и сградата на парламента и телевизионната кула Останкино са обстрелвани. В резултат на щурма загиват 123 души и са ранени 384. – Прошкин, Л. Щурма которого не было. Неизвестные страницы уголовного дела N 18/123669-93. – Совершенно секретно, № 9, 1998. http://1993.sovnarkom.ru/TEXT/STATYI/sovs_98_09.htm.

[13] Путин и Медведев ще си разменят постове. 24 септември 2011. <http://e-vestnik.bg/12726/putin-i-medvedev-shte-si-razmenyat-postovete/>.

[14] Фолкълъбридж, Ги. Ройтерс. В Кремъл или не, Путин командва парада. 1 март 2011. – Цит. по: <http://e-vestnik.bg/11179/v-kremal-ili-ne-putin-komandva-parada/>.

[15] Да погледнеш мечката право в очите. – Файненшъл таймс, 25 декември 2011 г. Цит. по: <http://e-vestnik.bg/13490/da-poglednesh-mechkata-pravo-v-ochite/>.

[16] Коршак, Стефан, ДПА. Най-големият противник на изборите в Русия е апатията. 3 декември 2011 г. Цит. по: <http://e-vestnik.bg/13289/nay-golemiyat-protivnik-na-izborite-v-rusiya-e-apatiyata/>.

[17] Анализът посочва и посоката, откъдето могат да дойдат промените: „Напоследък обаче

популярността на Путин постоянно спада. Нараства за сметка на това недоволството от политиката в страната. Най-вече младите, добре образовани руснаци и средното съсловие, предимно в големите градове, все по-неприкрито демонстрират недоволството си от политическата система, от ширещата се корупция и безправието пред лицето на държавния произвол. От тяхна гледна точка потенциалът на водената от Путин политика е изчерпан. В знак на протест те или бойкотираха изборите, или пък гласуваха за други партии, а не за „Единна Русия“, дори и тези партии да им изглеждаха съмнителни”. – http://www.dw-world.de/dw/article/0,,15578445,00.html?maca=bul-begenes_bg-4437-xml-mrss, 5 декември 2011 г.

[18] Хърст, Дейвид. Приличат ли протестите в Русия на събитията от площад Тахрир? – Гардиън, 9 декември 2011 г. Цит. по: <http://e-vestnik.bg/13340/prilichat-li-protestite-v-rusiya-na-sabitiyata-ot-ploshtad-tahrir/>.

[19] Той предупреждава: „Надеждите в чужбина за руски аналог на Арабската пролет са прекалено оптимистични. В „Ню Йорк таймс“ може да се вслушва в бившия съветски лидер Михаил Горбачов, когато той осъжда изборните резултати като невалидни. В Русия обаче никой не го взема на сериозно. Интернет и твитър не могат да спрат Путин да се върне на президентския пост догодина, точно както сериозните политически наблюдатели прогнозираха през 2008 г., когато той подкрепи за Кремъл Дмитрий Медведев”. – Фергюсън, Нейл. Русия е като Нигерия, но със сняг. – 24 часа, 15 декември 2011 г.

[20] Антонова, Наталия. Нова революция в Русия? Не толкова скоро. – Гардиън, 12 януари 2012 г. – Цит. по: <http://e-vestnik.bg/13614/nova-revolyuetsiya-v-rusiya-ne-tolkova-skoro/>.

[21] Клоувър, Чарлз. Русия – протестното движение се организира. – Файненшъл таймс, 21 януари 2012 г. Цит. по: <http://e-vestnik.bg/13689/rusiya-protestnoto-dvizhenie-se-organizira/>; Шуирц, Майкъл. Москва излиза срещу студа и Кремъл. – Ню Йорк таймс, 4 февруари 2012 г. – Цит. по: <http://e-vestnik.bg/13823/moskva-izliza-sreshtu-studa-i-kremal/>.

[22] Тя е изразена в българския печат от един от най-големите му противници Гари Каспаров, който на въпроса дали Путин ще бъде избран казва: „Путин загуби подкрепата на големите градове. Той може да бъде президент на Дагестан и Чечня, но не и на Русия. Човек, който събира 25 процента в Москва и 100 % в Чечня, не може да седи дълго в Кремъл. Той трябва да е в Грозни. Затова според мен въпросът е каква цена ще се плати. Защото нещата все повече и повече изглеждат като при Кадафи. Путин явно губи връзка с реалността и е готов да предприеме всякакви действия, за да съхрани властта си. Принципиният въпрос е не дали ще даде заповед да се стреля. Не се съмнявам, че ще го направи. Но дали ще има хора, които да изпълнят заповедта?”. – Каспаров, Гари. Свърши времето на Путин. – Труд, 18 февруари 2012 г.

[23] <http://e-vestnik.bg/14034/putinguvashiti-i-mitinguvashiti-meryat-sili-pred-izborite/>, 26 февруари 2012 г.; Знаем, че искаш трети път, но ни боли главата от теб, 27 февруари 2012 г. <http://www.dw.de/dw/article/0,,15769320,00.html>.

[24] Путин ходи по въже. Владимир Путин лесно ще победи на президентските избори. След това обаче няма да му е лесно да изживее победата си. – Труд, 13 февруари 2012 г.

[25] Пример за американската позиция е тази на Дийл Джексън: „Докато Путин и Ко поемат властта, проблемът, който американската администрация би трябвало да реши, е не как да гради – или “рестартира” – отношенията си с тях. Проблемът трябва да бъде свързан с въпросите, които хората си задават в Москва: Колко дълго ще успее той (Путин) да се задържи на власт?” – Дийл, Джексън. Краят на путинизма. – Вашингтон пост, 7 март 2012 г. – Цит. по: <http://e-vestnik.bg/14118/krayat-na-putinizma/>; Епълбаум, Ан. Отвъд победата на Путин. – Вашингтон пост, 7 март 2012 г. – Цит. по: <http://e-vestnik.bg/14148/otvad-pobedata-na-putin/>.

[26] Държавният секретар Хилари Клинтън признава: „Но изборите излъчиха категоричен победител и ние сме готови да работим с избрания президент Владимир Путин. Ще обсъдим как можем да подобрим сътрудничеството си с Русия по редица сложни проблеми”. – САЩ са готови да работят с Путин като президент. http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=866574, 7 март 2012 г.

[27] Cartalucci, Tony. US Attempts to Overthrow Russian Government! – Land Destroyer, December 6, 2011.

[28] Уйлям Енгдал, Фр. Смяна на режима в Русия? Защо Вашингтон не харесва Владимир Путин. –

